

ПАРАДИГМАЛЬНИЙ МЕТОД Т.С. КУНА В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Розкрито сутність поняття “парадигма”, “парадигма бухгалтерського обліку”

Постановка проблеми. Зміна умов функціонування господарських систем під час формаційної та цивілізаційної трансформації вітчизняної економіки накладає відбиток на розвиток національної системи бухгалтерського обліку. Адекватне приведення національної системи бухгалтерського обліку до вітчизняних умов ринкової економіки є основним завданням для дослідників-обліковців.

Вирішення поставленого завдання можна проводити за допомогою різноманітних способів та методів дослідження, розвиток яких і визначає рівень розробки проблеми, а також реальні можливості науки бухгалтерський облік в цілому. Одним із таких є парадигмальний метод, який здійснюється в рамках та на основі існуючих теорій, понять та уявлень, що є сформованими концептуальними структурами. На основі цих компонентів формулюються застосовувані підходи і методи та пояснюються знову відкриті явища.

Починаючи з другої половини ХХ ст., у зв'язку з оприлюдненням теорії Т.С. Куна, який виступив ініціатором поновлення дискусії щодо зміни фундаментальних понять в науці, парадигмальний метод застосовується для вирішення проблем в бухгалтерському обліку. Зокрема, його використовували представники “золотого сторіччя”^{*} бухгалтерського обліку – Р.В. Матессіч, Р.Р. Стерлінг, Р.Дж. Чемберс та ін. Ця тенденція значно актуалізувалась починаючи з кінця ХХ ст. – і зберігається донині, що зумовлено зростанням проявів постіндустріальної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Парадигмальному аналізу бухгалтерського обліку присвячували свої праці Дж.Е. Баттеруорт, В. Бжезін, П. Войтович, М. Добія, Е. Енгельгардт, Р.К. Елліот, Б.Є. Кашінг, Б. Лев, Р.С. Лафлін, Н.М. Малюга, Р.В. Маттессіч, Т. Моук, М.Р. Метьюс, В.А. Новак, М.Х.Б. Перера, А. Ріаї-Белькаой, Р.Р. Стерлінг, Я.В. Соколов, Б. Сумек-Брендіс, Т.О. Терентьева, М.К. Уеллс, Р.Дж. Чемберс, В.Ф. Чуа, А. Шихта та ін.

^{*} Вперше так охарактеризував 60-ті роки ХХ ст. для історії дослідження бухгалтерського обліку К. Нельсон в праці “A Priori Research in Accounting” (1973).

Про необхідність зміни сучасної вітчизняної парадигми бухгалтерського обліку в своїх працях також зазначають Ф.Ф. Бутинець, М.П. Войнаренко, С.Ф. Голов, Л.М. Кіндрацька, Н.М. Малюга, В.З. Папінко, О.М. Петрук, М.С. Пушкар, П.Я. Хомин, І.Й. Яремко та ін.

Метою дослідження є визначення сутності та особливостей застосування парадигмального методу в бухгалтерському обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сутність парадигмального методу та поняття “парадигма”. В останні десятиліття дослідниками для відповіді на запитання “Яким чином і за яких обставин, завдяки якому процесу фундаментальні поняття бухгалтерського обліку змінюють одне одного?”* значною кількістю зарубіжних та вітчизняних дослідників використовується парадигмальна теорія наукових змін.

Термін “парадигма” (від грецьк. *παράδειγμα*, – приклад, модель, зразок) має два значення. 1) Він використовувався в античній та середньовічній філософії як характеристика сфери вічних ідей, як першообраз, зразок, відповідно до якого бог-деміург створює світ суцього; 2) В сучасній філософії науки – це система теоретичних, методологічних та аксіологічних установок, прийнятих в якості зразка вирішення наукових задач, що розділяються всіма членами наукового співтовариства.

В філософію науки термін “парадигма” вперше був введений позитивістом Г. Бергманом для характеристики нормативності методології, який розумів під ним загальні принципи та стандарти методологічного дослідження. Проте найбільша заслуга в його популяризації і використанні належить Т.С. Куну. Він розробив власну модель розвитку науки, в якій робиться акцент на існування революційних зсувів, які характеризуються “неспіввимірністю” та “некумулятивністю”. Таким чином Т.С. Кун запропонував відмовитись від неопозитивістського образу науки як системи знань, зміна та розвиток яких підпорядкована канонам методології та логіки, і замінити його образом науки як діяльності наукових співтовариств, яка залежить від культури, історії, соціальної організації, психологічної та технічної бази.

Певні положення теорії Т.С. Куна були вперше оприлюднені у 1961 р. в статті про роль догм в науці (T.S. Kuhn. The Function of Dogma in Scientific Research. – In: A.C. Crombie (ed.). Scientific Change. Heinemann. London, 1961), а пізніше – в більш повному та ґрунтовному дослідженні “Структура наукових революцій” (T.S. Kuhn. The Structure of Scientific Revolutions. Chicago, 1962) та на симпозіумі в Бредфорд-коледжі в Лондоні (1965).

* Як пише С. Тулмін, вперше в філософії науки питання відносно такої концептуальної еволюції науки поставив Р.О. Коллінгвуд.

Модель науки Т.С. Куна побудована на чотирьох основних елементах (рис. 1).

Рис. 1. Основні елементи теорії Т.С. Куна

Взаємозв'язки між цими поняттями утворюють ядро моделі функціонування та розвитку науки Т.С. Куна, з яким пов'язані такі характеристики як “неспіввимірність” теорій, що належать до різних парадигм, “некумулятивний” характер змін, що відповідають “науковій революції” на противагу “кумулятивному” характеру росту “нормальної науки”, наявність у парадигми явно невиражених елементів.

Нормальна наука протиставляється науковій революції. Нормальна наука – це зростання наукового знання в рамках однієї парадигми. Парадигма – центральне поняття моделі Т.С. Куна – задає зразки, засоби постановки та вирішення проблем в рамках нормальної науки. Наукова революція – це зміна парадигми і, відповідно, перехід від однієї нормальної науки до іншої.

Цей перехід описується за допомогою пари понять “парадигма – співтовариство”, де розкривається інша сторона поняття “парадигми” – як певного центру, навколо якого об'єднується певне наукове співтовариство. Згідно моделі Т.С. Куна в періоди революцій виникає конкурентна боротьба пар “парадигма – співтовариство”, яка розгортається між співтовариствами. Тому перемога в цій боротьбі переважно визначається соціально-психологічними, а не змістовно-науковими факторами (це пов'язано з неспіввимірністю теорій, породжених різними парадигмами).

Підходи до трактування поняття “парадигма”. Трактування поняття “парадигма”, визначене Т.С. Куном, зазнало певних змін з еволюцією поглядів самого автора, а також під значним тиском критиків (М. Мастерман, С. Тулмін та ін.).

З самого початку відродження поглядів Р.О. Колінгвуда, у статті про роль догм в наукових дослідженнях (1961) Т.С. Кун не обмежувався лише “парадигмальними” схемами розвитку теорії, а й підкреслював значну роль догм в науці. Однак вже у своїх подальших працях він відходить від початкових поглядів та зосереджується на ідеї “парадигми”, яка представляє собою теорію, що має повноправний інтелектуальний авторитет. З цього приводу С. Тулмін [5] зазначає, що в третій фазі розвитку своєї концепції Т.С. Кун близько підходить до ототожнення терміну “парадигма” з виразом “фундаментальна теорія”.

Проте визначення однозначного та чіткого трактування “парадигми” після обрання нової дослідницької ідеології Т.С. Куна зробити не вдалось. Після виходу першого видання “Структури наукових революцій” (1962) дослідниками наголошувалось про неоднозначність у трактуванні поняття “наукова парадигма”. М. Мастерман в статті “The Nature of a Paradigm” пише про винайдення 22 дефініцій поняття “парадигма”. Це підтверджує і сам Т.С. Кун [3, с. 233], який зазначає, що найважливішим і, в той же час, найнезрозумілішим питанням з числа тих, що залишились не вирішеними в першому виданні “Структури наукових революцій”, є питання, що ж можуть представляти собою парадигми.

Критики також переконали Т.С. Куна, що у всіх науках глибокі концептуальні зміни відбуваються часто, і він почав описувати всі наукові зміни чи більшу їх частину як послідовність невеликих революцій чи мікрореволюцій, перетворивши, таким чином, розвиток наукової теорії на безперервну революцію, що також позначилось на розвитку поняття “парадигма”.

У виданні книги 1970 р. Т.С. Куном була дана відповідь на вказані недоліки, автор виділив відмінності між трактуваннями парадигми в більш широкому та більш вузькому розумінні.

Парадигма в більш широкому розумінні – дисциплінарна матриця*, що складається з чотирьох основних елементів, які формують одночасно єдність і функцію. Розглянемо основні елементи дисциплінарної матриці відносно можливих бухгалтерських парадигм.

1. Символічні генералізації (узагальнення) визначаються як ті вирази, які можуть без особливих зусиль бути перетворені в логічну форму типу $(x) (e) (z) \Phi (x, y, z)$ [3, с. 235]. Тобто вони є компонентами дисциплінарної матриці, які складають формальний апарат та мову, характерну для наукової дисципліни, які легко піддаються формалізації, як, наприклад, балансове рівняння: Актив = Пасив. Такі вирази є орієнтирами для логічних та математичних прийомів, частково функціонуючи в якості законів природи (застосування балансового рівняння ґрунтується на законі збереження і перетворення енергії) і частково в якості визначень.

2. Метафізичні припущення чи вірування в особливі моделі (“метафізичні складові парадигм”), які визначають найбільш фундаментальні методологічні принципи світосприйняття. Наприклад: припущення автономності або майнової відокремленості (economic entity), що забезпечує можливість відображення в балансі підприємства об’єктів права власності; припущення безперервності діяльності (going concern), що передбачає заборону на переоцінку кредиторських

* “дисциплінарна” – оскільки вона враховує звичайну приналежність вчених-дослідників до певної дисципліни; “матриця” – оскільки вона складена з різнорідних впорядкованих елементів, кожен з яких потребує подальшої специфікації

зобов'язань; припущення застосування єдиного грошового вимірника (monetary unit) для обліку активів, зобов'язань, доходів та витрат підприємства; припущення періодичності (periodicity), що передбачає розрахунок основних показників на основі облікових даних на суворо встановлені моменти часу (місяць, квартал, рік).

Такі припущення надають дослідникам в сфері бухгалтерського обліку легітимні метафори та аналогії, та допомагають визначити, за словами Т.С. Куна “що повинно бути прийнято в якості розв'язку головоломки і в якості пояснення” [3, с. 237].

3. Цінності, які встановлюють визначальні ідеали та норми побудови і обґрунтування наукового знання. Наприклад, до них відносяться твердження, що передбачення повинні бути точними та переважно виражатись в кількісних вимірниках, чи твердження, що теорії повинні бути простими, послідовними, тобто такими, що забезпечують довіру та знаходяться в гармонії з іншими розвинутими теоріями. Такі цінності, як пише Т.С. Кун, “... бувають широко визнані серед вчених” [3, с. 237], тобто розділяються великими групами, ніж ті, що, зазвичай, складають групи фахівців, але можуть відповідно інтерпретуватись по-різному різними групами.

Пріоритетною цінністю, яка відноситься до складу дисциплінарної матриці сучасної облікової парадигми представниками Житомирської бухгалтерської наукової школи, є те, що наука бухгалтерський облік повинна бути корисною для суспільства, що безпосередньо реалізується через формування концепції соціалізації обліку.

4. Зразкові дослідницькі результати, які є вирішеннями конкретних проблем, які наводяться в якості прикладів студентам під час лекцій чи занять, іспитів, чи в якості заключних глав навчальних посібників [3, с. 240]. Т.С. Кун призначає концепцію парадигми саме якраз для подібних дослідницьких досягнень, що є парадигмами в більш вузькому розумінні.

Вже у більш пізніх роботах (наприклад, T.S. Kuhn “The Road Since Structure: Philosophical Essays, 1970-1993”. Chicago: University of Chicago Press, 2000) Т.С. Кун пов'язує поняття “парадигми” більшою мірою з характеристикою соціально-психологічних аспектів наукового співтовариства.

В бухгалтерському обліку також існують відмінності у поглядах вчених на концепції, які в майбутньому можуть стати парадигмами. Так, за проведенням опитуванням Є. Енгельгардт польських дослідників парадигмами можуть бути: концепція інтелектуального капіталу (46,7%); концепція потрійного запису в бухгалтерському обліку Ю. Ідзірі (45%); екологічний бухгалтерський облік (21,7%); бухгалтерський облік продуктивності (“throughput accounting”) (18,3%); концепція стійкого розвитку (1,7%) [11, с. 38].

Неоднозначність концепцій, які можуть виступати парадигмами також підтверджує аналіз праць інших зарубіжних дослідників. Наприклад, австралійська дослідниця В.Ф. Чуа (1988) визначила облікову парадигму як парадигматичне протиставлення між подвійністю раціональних чи нераціональних (фіктивних чи нефіктивних) рахунків, що припускає наявність “правильного”, “об’єктивного” плану дій, який використовується як еталон для визнання між конкуруючими версіями дійсності [8, с. 70]. Проф. Л.А. Чайковська визначає парадигму як комплексну методологію дослідження бухгалтерського обліку, яка протягом декількох століть визначала коло проблем, досліджуваних в бухгалтерському обліку та способи їх аналізу та вирішення. Наявність сформованої облікової парадигми говорить про зрілість бухгалтерського обліку, як науки [6, с. 19]. Автори розглядають облікову парадигму як конкретний спосіб вирішення головоломок, який виступає в якості моделей чи прикладів, які можуть замінювати явні правила як основу для вирішення ще не розгаданих головоломок нормальної науки (підхід загальноприйнятих зразків до виділення парадигм за Т.С. Куном).

Російська дослідниця Т.О. Терентьєва в дисертаційній роботі “Сучасні принципи бухгалтерського обліку в світлі еволюції облікових парадигм” (2002) розглядає парадигму бухгалтерського обліку з точки зору мови різноманітних бухгалтерських спільнот, проблеми комунікації між якими можуть аналізуватись як проблеми інформаційного перекладу. З одного боку, вони мають всю сукупність тверджень, цінностей, знань і технічних прийомів, характерних для членів бухгалтерського співтовариства, з іншого, вони оперують певними правилами для вирішення конкретних проблем. Таким чином, сукупність найпоширеніших поглядів бухгалтерів, що приймаються в якості зразка вирішення проблеми, для теорії бухгалтерського обліку утворює бухгалтерську парадигму [4, с. 9-10].

Крейніна О.В. в роботі “Інтерації бухгалтерського обліку і податкової системи” (1996) під парадигмою бухгалтерського обліку розуміє таку постановку проблеми, яка в теорії прийнята більшістю (фундаментальна теоретична схема, стандарт) [2, с. 10]. Автор виділяє цілу групу вчених, які, на її думку, виражають існуючу парадигму бухгалтерського обліку в Росії. Т.О. Терентьєва та О.В. Крейніна розглядають парадигму бухгалтерського обліку як сукупність переконань, цінностей, технічних засобів, які є характерними для членів даного бухгалтерського співтовариства (соціологічний підхід до виділення парадигм за Т.С. Куном).

В історії будь-якої дисципліни Т.С. Кун виділяв певні фази чи періоди. Наукові дисципліни створюються професіоналами у визначених спеціальних сферах діяльності. Зміни відбуваються одночасно на соціальному та теоретичному рівнях: з теоретичного і соціального хаосу виникають нові парадигми.

В результаті створюється нова групова структура (наукове співтовариство), яка зміцнює теоретичні орієнтації її учасників до тих пір, доки кризи очікування в відносинах між парадигмою та дослідницьким досвідом не створять новий теоретичний хаос. Парадигми, як і групи, що ґрунтуються на них, з часом розпадаються.

Розглянемо більш детально періоди розвитку науки в моделі Т.С. Куна (табл. 1).

Таблиця 1. Розвиток науки за теорією Т.С. Куна (доопрацьована відповідно до Х. Грімена [1])

№ з/п	Стадії	Характеристика фази на теоретичному рівні
1	Допарадигмальний період	Відсутність загальної парадигми. Розбіжності з приводу типології феноменів, що вивчаються. Відсутність загальновизнаних спостережень та стандартних методик. Несистематичний збір даних.
2	Основа парадигми	Поява типових результатів досліджень. Угоди відносно легітимних проблем та методів вирішень. Угоди відносно фундаментальних метафізичних питань.
3	Нормальна наука	Дослідження – у вигляді подальшої розробки парадигми, “зачисток” і вирішення питань, що не вистачають. Ціль досліджень – не теоретичні інновації чи відкриття нових типів феноменів.
4	Аномалії	Криза очікувань: виникнення нових феноменів, що не вписуються в традиційну парадигму.
5	Криза	Розмивання парадигми і початок розвитку її декількох версій. Екстраординарні дослідження. Все під сумнівом. Філософські суперечки та спроби розвитку нових теорій.
6	Революція	Заперечення старої і виникнення нової парадигми.
7	Нова парадигма	Загальне визнання нових типових наукових відкриттів, нова угода відносно “основ”. Нове проблемне сприйняття, нові рішення, нові методики.

1. В допарадигмальній стадії академічна дисципліна поділена на декілька конкуруючих між собою наукових шкіл, представникам яких не вистачає загальних поглядів та методик. Також їм не вистачає і загальної парадигми, що є “горизонтом очікування”. Допарадигмальна стадія не мала загальної метафізики, загальної методики та загальновизнаних спостережень, які б намагався трактувати кожен. Були відсутні загальні критерії для відбору адекватної інформації. Збір даних носив випадковий і несистематичний характер, продовжувались спроби відтворення наукової дисципліни з самих фундаментальних начал. Такі дисципліни Т.С. Кун визначав як незрілі.

2. В парадигмальній стадії комунікації між дослідниками легше здійснюються в першу чергу через те, що основи беруться в якості аксіом, що не потребують доведень. Дисципліна поступово професіоналізується, засновуються журнали, виникає професійна освіта. В цій стадії науковий розвиток змінюється фазами нормальної науки та революціями.

3. В період *нормальної науки*, яку Т.С. Кун визначає як дослідження, що міцно спирається на одне або декілька минулих наукових досягнень – досягнень, які протягом певного часу визнаються певним науковим співтовариством як основа для його подальшої практичної діяльності [3, с. 34], парадигма сприймається в якості аксіоми. Парадигма визначається як досягнення, яким притаманні вищенаведені характеристики [3, с. 34]. Вона набуває особливого статусу, оскільки краще за конкурентів сприяє розв'язанню проблем, що вважаються групою дослідників ключовими, навіть якщо не вирішує всіх проблем.

Існують угоди по фундаментальних основах наукової дисципліни. Вивчення парадигм підштовхує студента в науці до членства у новому співтоваристві. Оскільки він приєднується таким чином до людей, які вивчали основи їх наукової сфери на тих самих конкретних моделях, його подальша практика в наукових дослідженнях не завжди буде мати різке розходження з фундаментальними принципами [3, с. 34]. Дослідники починають слідувати єдиним правилам та стандартам: “Ця спільність установок та видима узгодженість, яку вони забезпечують, представляє собою передумови для нормальної науки, тобто для генезису та прийнятності в традиції того чи іншого напряму дослідження” [3, с. 35].

Поле нормальної науки складають три класи проблем – встановлення значних фактів, співставлення фактів і теорії, розробка теорії. Ці три класи охоплюють переважну більшість проблем, що піднімаються найвидатнішими вченими [3, с. 62]. Т.С. Кун визначає нормальну науку як розширення області та підвищення точності застосування парадигми – вирішення головоломок.

4. З розвитком і уточненням парадигми, вона стає все більшим індикатором для виявлення *аномалій* – фактів порушення навіяних парадигмою очікувань, що направляють розвиток нормальної науки. Аномалії – нові явища, відкриті дослідниками, про існування яких ніхто не підозрював. В результаті появи аномалій настає період професійної невпевненості, що зумовлює появу нових радикальних теорій.

5. За неможливості нормального вирішення серйозних проблем, що з'явилися, в межах існуючої парадигми, відбувається перехід до стадії *кризи*. Типовою ознакою кризи є поява значної кількості різноманітних версій однієї і тієї ж теорії. Специфічною відповіддю на кризу є екстраординарні наукові дослідження. Для вирішення проблеми, що виникла, перевіряються різноманітні версії існуючої парадигми, результатом чого є таке згладжування позицій, що в кінцевому випадку призводить до стирання фундаменту даної парадигми.

Кожна криза починається з сумніву в парадигмі і подальшому розхитуванні правил нормального дослідження. Всі кризи закінчуються одним з трьох можливих результатів:

–Вирішення існуючих проблем, що породили кризу.

–Відкладення вирішення проблеми майбутнім поколінням за допомогою більш досконалих методів.

–Вирішення кризи шляхом появи нової парадигми. Це не передбачає відкидання старої парадигми до тих пір, доки не буде знайдена відповідна альтернатива.

Зміщення парадигми не є кумулятивним, але означає реконструкцію наукових дисциплін на основі нових ідей. Така перебудова означає зміну основних теоретичних узагальнень, більшості методик. В період між старою та новою парадигмами існує сильне накладання проблем, що вирішуються в рамках старої парадигми і тих, які потребують нового мислення. Але також залишаються значними розбіжності у способах сприйняття та вирішення проблем.

Як пишуть М. Ковалевські та М. Дірсмід [9, с. 2-3], симптоми кризи в дослідженнях з бухгалтерського обліку першим виявив ДР Скотт в праці “The Cultural Significance of Accounts” (1931).

Пізніше Р.Дж. Чемберс у статті “Profit Measurement, Capital Maintenance and Service Potential: A Review Article” (1975) зазначає про існуючу кризу в бухгалтерському обліку, для опису якої використовує відповідну фазу розвитку науки в моделі Т.С. Куна. Зокрема, він пише, що розглядувана ним книга Г. Макдоналда “Вимірювання прибутку: альтернативи історичним затратам” (1974) є цікавим прикладом деяких властивостей періоду “кризи” в розвитку ідей, описаних Т.С. Куном [7, с. 103]. Аргументацію підтвердження гіпотези існування кризи в бухгалтерському обліку він базує на існуванні значної кількості методів оцінки активів, а також значною варіацією понять доходу.

Як і Р.Дж. Чемберс, про те, що наука бухгалтерський облік знаходиться у фазі кризи, зазначав М.К. Уеллс у праці “A revolutions in accounting thought” (1976) [12]. Причиною чого було застосування оцінки на основі історичних затрат, яку він відносив до елементів старої парадигми. У 50 і 60-ті рр. підвищення більш точного відображення істотності у звітності, засвідчило вихід бухгалтерського обліку з фази кризи.

Проф. Д. Фламхольтц (Троїк) в праці “The Structure of Scientific Revolutions and its Implications for the Development of Accounting Policy” (1976) [10] зазначає, що існування кризи в бухгалтерському обліку стало очевидним у 1970 р., коли прийнята облікова парадигма не змогла адекватно відображати економічну дійсність за різноманітними напрямками: неможливість адекватно відображати цінові зміни; зростання складності економічних операцій; необхідність бухгалтерського відображення людського капіталу.

6. В результаті розпаду існуючої парадигми, конкуренцією між альтернативними парадигмами і перемогою однією з них відбувається перехід до стадії *наукової революції*. Процес зміни парадигми називається науковою революцією.

Зміна парадигми змушує вчених бачити світ їх дослідницьких проблем в іншому світлі. Оскільки вони бачать цей світ не інакше, як через призму своїх переконань та справ, постільки у нас може виникнути бажання сказати, що після революції вчені мають справу з іншим світом [3, с. 62].

7. Затвердження нової парадигми, що в більшості випадків відбувається через можливість вирішення новою парадигмою проблем, які привели стару парадигму до кризи, зумовлює приєднання нових прихильників до нового стилю дослідження в *нормальній науці*.

Наукова дисципліна поступово переходить в стадію нормальної науки, де їй знову необхідно вирішувати головоломки та проводити розширення області і підвищення точності застосування. Цей період буде тривати до тих пір, доки нові аномалії не призведуть дисципліну в стан кризи. У випадку неефективної перебудови наукової дисципліни її очікує повне зникнення.

Висновки та перспективи подальших досліджень:

1. Проведений аналіз моделі розвитку науки на основі парадигм Т.С. Куна дозволив виділити два можливих підходи до визначення поняття “парадигма”: у широкому розумінні – як дисциплінарну матрицю, що складається з символічних генералізацій (узагальнень), метафізичних припущень, цінностей та зразкових дослідницьких результатів; у вузькому розумінні – як зразкові дослідницькі результати.

2. В результаті проведеного дослідження встановлено, що в бухгалтерському обліку відсутній єдиний підхід до визначення парадигми бухгалтерського обліку, зокрема, парадигми бухгалтерського обліку як науки. Дослідниками використовується як соціологічний підхід, так і підхід загальноприйнятих зразків до виділення парадигм за Т.С. Куном.

3. Існування значної кількості різноманітних парадигм бухгалтерського обліку піддає сумніву можливість застосування моделі науки Т.С. Куна для аналізу зміни фундаментальних понять в науці бухгалтерський облік.

4. Перспективними напрямками дослідження є формування загальної облікової парадигмальної класифікації із врахуванням напрацювань вітчизняних та зарубіжних вчених, що дозволить визначити доцільність застосування моделі науки Т.С. Куна в бухгалтерському обліку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Гримен Х.* Теория научных революций Томаса Куна // Теория и методы в социальных науках / Под ред. С. Ларсена; Пер. с англ. – М.: Московский государственный институт международных отношений (Университет): “Российская политическая энциклопедия” (РОССПЭН). – 2004. – С. 39–57.
2. *Крейнина Е.В.* Интеракции бухгалтерского учета и налоговой системы. Дис... к.э.н. – СПб., 1996. – 175 с.
3. *Кун Т.* Структура научных революций: Пер. с англ. / Т. Кун; Сост. В.Ю. Кузнецов. – М.: ООО “Издательство АСТ”, 2001. – 608 с.
4. *Терентьева Т.О.* Современные принципы бухгалтерского учета в свете эволюции учетных парадигм. Автореф. дис... к.э.н. – СПб., 2002.
5. *Тулмин С.* Концептуальные революции в науке // Структура развития науки. Из Бостонских исследований по философии науки. – М. – 1978. – С. 170-190.
6. *Чайковская Л.А.* Современные концепции бухгалтерского учета (теория и методология). Автореф. дис... д.э.н. – М., 2007. – 57 с.
7. *Chambers R.J.* Profit Measurement, Capital Maintenance and Service Potential: A Review Article // ABACUS. – 1975. – Vol. 1. – P. 97-104
8. *Chua W.F.* Interpretive sociology and Management Accounting Research // Accounting, Auditing and Accountability. – 1988. – Vol. 1. – No. 2. – P. 59-79.
9. *Covaleski M.A., Dirsmith M.W.* Maintaining accounting as the paramount interest in accounting research: re-examining the contributions of DR Scott // The Accounting Historians Journal. – 1991. – Vol. 18. – № 1. – P. 1-19.
10. *Cushing B.E.* A Kuhnian interpretation of the historical evolution of accounting // The Accounting Historians Journal. – 1989. – Vol. 16. – No. 2. – P. 1-41.
11. *Engelgardt E.* Teoria ograniczen i rachunkowosc przerobu w swietle paradygmatow rachunkowosci (wyniki badania anketowego) // Zeszyty teoretyczne rachunkowosci. – 2005. – №30 (86) – S. 22-40.
12. *Wells M.C.* A Revolution in Accounting Thought? // The Accounting Review. – July. – 1976. – P. 471-482.